

Gerede Aşağı Tekke Türbesi

Arş. Gör. Ramazan Güler^{1*}

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Görsel İletişim Tasarımı Bölümü

ramazanguler@aybu.edu.tr

ORCID No: 0000-0002-2234-3472

Submission Date: 22.12.2022 / Acceptance Date: 09.02.2023

ÖZET

Türbe, Bolu ili Gerede ilçesi Seviller Mahallesinde Aşağı Tekke cami ile aynı avlu içerisinde yer almaktadır. Cami 1956 tarihli olması ve Türk sanatı açısından özellikli bir yere sahip olmamasından dolayı araştırma kapsamında değerlendirilmemiştir. Türbe, giriş kapısı üzerinde yer alan kitabesine göre H. 1259/M.1843 tarihlidir. Yapı, giriş kısmı ve asıl mekân olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümü, enine dikdörtgen planlı içten aynalı tonoz dıştan üç yöne eğimli kırma çatı örtülü ve sac malzeme kaplamalıdır. Asıl ziyaret mekânı ise sekizgen planlı içten aynalı tonoz dıştan sekiz yöne eğimli kırma çatı örtülü olup, sac malzeme kaplama şeklinde tasarlanmıştır. Moloz taş ile inşa edilen türbenin içerisinde; giriş bölümünde iki, asıl ziyaret mekanında iki olmak üzere dört sanduka bulunmaktadır. Özellikle türbe giriş cephesi yüzeyinde ve türbe içerisinde yer alan taş, alçı ve kalem işi süslemeler önemli bir yere sahiptir. Süsleme; giriş cephe yüzeyi, iç örtü sistemi olan aynalı tonoz etrafında ve asıl ziyaret mekânı duvarlarında yoğunlaşmış olup çoğunlukla bitkisel karakterlidir. Mimari ve süsleme açısından dikkat çeken türbe üzerine şimdiye kadar yapılan az sayıdaki çalışmanın yüzeysel olması, araştırmamızı bu konu üzerine yoğunlaştırmıştır. Çalışmamız kapsamında türbe; plan, malzeme, teknik ve süsleme özellikleri üzerinden değerlendirilerek türbenin Türk sanatındaki yeri ve önemi belirlenmeye çalışılmıştır.

ANAHTAR KELİMELER

Gerede, Aşağı Tekke, Türbe, Mimari, Süsleme.

ABSTRACT

The tomb is located in the same courtyard as the Aşağı Tekke mosque in the Seviller District of the Gerede District of Bolu. Since the mosque was dated in 1956 and does not have a special place in terms of Turkish art, it was not evaluated within the scope of this research. The tomb is dated H. 1259/M.1843 according to the inscription on the entrance door. The building consists of two parts: the entrance and the main spaces. The entrance section has a transverse rectangular plan, a mirrored vault from the inside, and a hipped roof that can be

* Sorumlu yazar.

Gerede Aşağı Tekke Türbesi

sloped in three directions from the outside and is covered with sheet metal. The main visiting place was an octagonal planned interior mirrored vault with a hipped roof inclined in eight directions from the outside and designed in the form of a sheet metal covering. Inside the tomb built with rubble stone, there were four sarcophagi, two in the entrance section, and two in the main visiting area. Stone, plaster, and hand-drawn decorations on the entrance facade of the tomb and inside the tomb are important. Ornament: The entrance façade is concentrated around the mirrored vault, which is the interior covering system, and on the walls of the main visiting place, mostly in a vegetal character. The fact that the few studies on the tomb, which draws attention in terms of architecture and decoration, are superficial, focused our research on this subject. Within the scope of our study, we attempted to determine the place and importance of tombs in Turkish art by evaluating their plan, material, technical, and ornamental features.

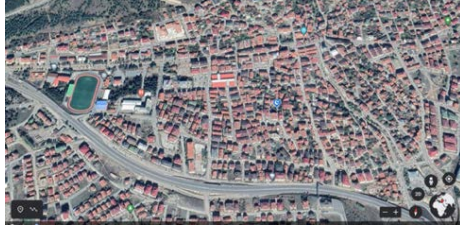
KEYWORDS

Gerede, Asağı Tekke, Tomb, Architecture, Ornament.

GİRİŞ

Gerede, Ankara ve İstanbul arasında yer alan bir şehirdir. Tarih öncesi çağlardan günümüze kadar yerleşim alanı olarak tercih edilmiştir. Geçmişte Paflagonya olarak adlandırılan bölgede bulunan şehir sırasıyla Paflagonya M.Ö.300, Bitinya M.Ö. 260-228, Pontus M.Ö. 70-71 ve Roma'nın M.S. 395'te ikiye ayrılmasıyla da Doğu Roma, yani Bizans hâkimiyetleri görülmüştür (Aycan, 2000; ss. 11-12). Daha sonrasında 1197 yılında Anadolu Selçuklularına bağlanmış, 1354 yılında ise Osmanlı topraklarına katılmıştır (İdil,1997; ss. 23; Aycan, 2000; ss. 13). Tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmasından dolayı şehirde farklı kültürlere ait eser ve kalıntıları görmek mümkündür. Bu yapılardan biri ise Aşağı Tekke Türbesi'dir. Aşağı Tekke Türbesi üzerine şimdiye kadar çok az çalışma yapılmış ve yapılan çalışmalarda türbe yüzeysel olarak değerlendirilmiştir. Araştırmamız kapsamında türbe; plan, malzeme, teknik ve süsleme özellikleri üzerinden etraflıca değerlendirilerek türbenin Türk Sanatındaki yeri ve önemi belirlenmeye çalışılmıştır.

Aşağı Tekke Türbesi; ilçe merkezinde, Seviller mahallesi cami sokakta yer almaktadır (Şekil 1 , Şekil 2).

Şekil 1. Türbenin Konumu (URL 1).

Şekil 2. Türbenin Genel Görünümü.

Yapı, doğu cephede yer alan giriş kapısı üzerindeki kitabeye göre H. 1259/ M. 1843 tarihinde inşa edilmiştir (Şekil 3). Yapı, Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 10.08.1988 tarih ve 10 sayılı kararı ile tescil edilmiştir (VGMA).

Şekil 3. Türbenin Kitabesi.

Gerede Aşağı Tekke Türbesi

Kitabe, ahşap çerçeveli siyah zemin üzerine talik hattıyla altın yaldız renginde yazılmıştır. İnce çubuklarla iki sütun ve üç satıra ayrılan aruz veznindeki kitabe şöyledir (Tablo 1):

Tablo 1. Kitabe Vezni

دليل-ی راه-ی هودا کوتب-و اریفندی هم	فویوزو توتتو نام-ی هالیل فندينين
تجددود تقي یوزوندن تاريخ-ی	کونوللر اولدو یکای هالیل فندينين
بو ايرتیهالینه تاریخ-ی تامدير ايرفان	چینانه دوندو ماکام-ی هالیل فندينين
سر-هام-ی مهمد ريف'ات ۱۲۵۹	

Okunuşu :

Delil-i rah-ı huda kutb-u arifindi hem
Füyuzu tuttu enam-ı Halil Efendinin
Teceddüd etti yüzünden tarik-i Şa'bani
Gönüller oldu bekamı Halil Efendinin
Bu irtihaline tarih-i tamdır irfan
Cinane döndü makam-ı Halil Efendinin
Eser-hame-i Mehmed Rif'at (H.1259/ M.1844)

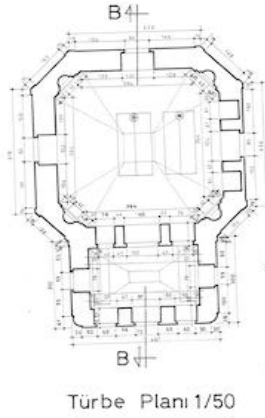
Türbe, Maliye nazırı Gazi Ahmet Muhtar Paşa tarafından yaptırılmıştır. İki ocaklı bir su değirmeni de vakfedilmiştir (VGMA). Yapının mimar ve ustaları hakkında bilgi bulunmamaktadır.

MALZEME VE TEKNİK

Türbe inşasında taş, ahşap, metal, alçı ve sac malzemeler kullanılmıştır. Yapı moloz taştan inşa edilmiş olup yalnızca doğu cephe siva ve boyalıdır. Diğer cephelerde herhangi bir kaplama malzemesi olmadığından duvar örgü sistemi açıkça görülebilmektedir. Ahşap malzeme kapı ve pencere kanatları ile sandukalarından oluşumunda tercih edilmiştir. Pencere korkuluk şebekeleri metal malzeme ile oluşturulmuştur. Alçı yalnızca süsleme de görülmektedir. Sac ise türbe örtüsünde kaplama malzemesidir.

PLAN

Türbe giriş ve esas ziyaret mekânı olmak üzere iki bölüm üzerine şekillenmiştir. Giriş bölümü enine dikdörtgen planlı içten aynalı tonoz dıştan üç yöne eğimli kırma çatı ile örtülü olup sac malzeme kaplamalıdır. Esas ziyaret mekânı ise sekizgen planlı içten aynalı tonoz dıştan sekizgen kasnak üzerine oturan sekiz yöne eğimli çatı ile örtülmüş ve sac malzeme ile kaplanmıştır (Şekil 4).

Şekil 4. Türbe Planı (VGMA).

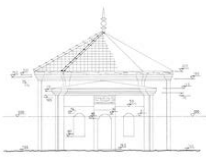

DIŞ TASVİR

Türbe, Aşağı Tekke cami ile birlikte geniş bir avlu içerisinde yer almakta olup, türbe caminin güney tarafındadır. Türbenin etrafında şehrin ileri gelenlerinin mezarları bulunmaktadır. Bütün cephelerde köşeler taş sütunlarla belirginleştirilmiştir. Yapının giriş cephesi doğu taraftandır. Doğu cephe ortada aynalı kemerli kapı açıklığı ile birer aynalı kemerli pencere açıklığı şeklindedir. Cephe yüzeyi sıvanmış ve üzeri boyalıdır. Ayrıca cephe yüzeyinde kalem işi süslemeler mevcuttur. Batı cephe itibariyle sekizgen köşelerden dolayı pahlı görüntüsü mevcuttur ve yalnızca bir boyuna dikdörtgen pencere açıklığından ibarettir. Kuzey cephe itibariyle giriş bölümünden açılan bir

Gerede Aşağı Tekke Türbesi

aynalı kemerli pencere ile esas ziyaret mekanından açılan bir boyuna dikdörtgen pencere açıklığı mevcuttur. Güney cephe; kuzey cephede olduğu gibi giriş bölümünde bir aynalı kemerli pencere ve ziyaret mekanı cephe yüzeyinde boyuna dikdörtgen bir pencere açıklığı şeklindedir (Tablo 2).

Tablo 2. Türbe Cepheleri.

	 <p>Türbe Doğu Cephesi 1/50</p>	
<p>Doğu Cephe</p>	<p>Doğu Cephe</p>	<p>Batı Cephe</p>
		
<p>Kuzey Cephe</p>	<p>Güney Cephe</p>	

İÇ TASVİR

Türbeye doğu cephede bulunan aynalı kemerli boyuna dikdörtgen tek kanatlı ahşap kapı ile giriş yapılmaktadır. Yapının içerisi giriş bölümü ve esas ziyaret mekanı olarak iki kısım şeklindedir. İlk bölüm olan enine dikdörtgen giriş kısmının kuzey ve güney taraflarında birer sanduka bulunmaktadır. Giriş kısmının batı tarafında ortada kapı açıklığı, açıklığın iki tarafında birer boyuna dikdörtgen pencere mevcuttur. Orta kısımda yer alan boyuna dikdörtgen yuvarlak kemer açıklıklı çift kanatlı ahşap kapı ile esas ziyaret mekanına girilmektedir. Bu bölümde, Şeyh Halil Efendi ve oğlu Şeyh Mustafa Efendi'ye ait iki adet sanduka yer almaktadır. Batı tarafının sekizgen köşelerinde birer

adet niş şeklinde çiçeklik, kuzey tarafta ise ahşap dolap bulunmaktadır (Şekil 5). Mekânı örten aynalı tonoz oldukça bezemeli vaziyettedir.

Şekil 5. Asıl Ziyaret Mekanı.

SÜSLEME

Yapı üzerinde taş, metal, alçı ve kalem işi süslemeler yoğunluktadır. Taş süsleme; kapı ve pencere düzenlemelerinde, metal; pencere korkuluk şebekeleri ve çatı aleminde, alçı; kapı kemer çerçevelerinde, kalem işi ise doğu cephe yüzeyi ve ziyaret mekânı aynalı tonoz kısmında görülmektedir. Kapı ve pencere düzenlemeleri aynalı kemer şeklinde oluşturularak dekoratif bir özellik kazandırılmıştır. Ayrıca doğu tarafta yer alan giriş kapısının bordürleri iç içe geçmiş kıvrık dal sarmalı şeklinde tezyin edilmiş, kapı alınlık bordüründe ise kıvrık dalların ortasına taç biçiminde palmet motifi yerleştirilmiştir (Şekil 6).

Şekil 6. *Yapı Giriş Kapısı Detay.*

Pencere korkuluk şebekeleri; ince metal çubukların düşey ve yatay konulması ile kare ve dikdörtgen göz formları oluşturulması şeklinde tasarlanmıştır. Esas ziyaret mekanı çatı örtüsünün ortasında yer alan alem metal malzemenen oluşturulmuştur.

Esas ziyaret mekanı giriş kapısı kemer çerçevesinin iki yanına alçı malzemenen oluşturulan palmet motifi uzanmaktadır. Kemer kilit taşı noktasına da alçı malzemenen gülbezek motifi bezenmiştir (Şekil 7).

Şekil 7. *Esas Ziyaret Mekanı Giriş Süsleme Detay.*

Doğu cephenin iki tarafında yer alan aynalı kemerli pencerelerin üst lentoları ile çatı arasında kalan bölümlere iki tarafta enine dikdörtgen çerçeve içerisinde aynı kompozisyonda kalem işi süslemeler işlenmiştir. Enine dikdörtgen çerçevenin alt köşelerinde selvi ağaçları, orta bölümde iki yana perde şeklinde biçimlendirilmiş akantus yaprakları, akantus yaprakları üst tarafta enine dikdörtgen form tarafından birleştirilmiştir. Enine dikdörtgen formun üstünde ise taç şeklinde bir form yer almaktadır. Perde şeklindeki akantus yapraklarının alt uçlarında aşağıya doğru birer akantus yaprağı daha işlenmiş, yaprakların üst kısımlarından ise birer çiçek demetleri yükselmektedir. Perde şeklindeki akantus yapraklarını orta bölümde bulunan bir çiçek buketi birleştirmektedir (Şekil 8).

Şekil 8. Doğu Cephe Süsleme Detay.

Yapı içerisinde asıl ziyaret mekanının tavan örtüsü olan tonoz kalem işi tekniğinde yoğun olarak tezyin edilmiştir. Aynalı tonozun orta kısmında kare içerisinde çarkifelek formu yer almaktadır. Çarkifelek formunun her kolunun içerisi iki veya üç dallı çiçek motifleri ile bezenmiştir. Kare formunun her bir köşesine lale motifleri işlenmiştir. Kare formunun dışında bir kare daha yer almaktadır. Bu kare formun etrafı farklı renklerde çiçek demetleri ile donatılmıştır. Tonoz köşelerine kare formunda üçgen şeklinde dört kuşak uzanmaktadır. Kuşakların içine aynı kompozisyonda ağaç dalı biçiminde lale ve yaprak motifleri yerleştirilmiştir. Tonoz tarafına gelen üçgen uçlarında ise vazodan çıkan çiçek demetleri barok karakterli çerçeve içerisine işlenmiştir. Kuşaklar arasında kalan dört geniş boşlukta ise birer tane beş ve altı yapraklı

Gerede Aşağı Tekke Türbesi

çiçekler bulunmaktadır. Tonoz kaskak kısmı iki şerit halinde bütün köşeleri dolanmaktadır. Üstte bulunan kuşağın içerisi zikzak formu ile şekillendirilmiştir. Altta bulunan şeridin içerisi ise bitkisel motiflerle doldurulmuştur (Şekil 9).

Şekil 9. Tavan Süsleme Detay.

SONUÇ

Gerede Aşağı Tekke Türbesi ilçede Osmanlı döneminde inşa yapılarından yalnızca birisidir. Yapı üzerine şimdiye kadar yapılan araştırmalar Türk Sanatı metodolojisi kapsamında etraflıca incelenmediğinden yapı bu doğrultuda değerlendirilmeye çalışılmıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda moloz taş örgülü yapının sekizgen plan şeması üzerine şekillendiği içte aynalı tonoz örtülü olduğu görülmüştür. Mimari özelliklerinin yanı sıra dış ve iç tasvirde yer alan süslemeleri açısından özellikli bir yapı şeması oluşturmaktadır. Doğu cephede ve asıl ziyaret mekanının çatı örtü bölümünde yer alan yoğun süslemeler yapıya estetik bir görünüm kazandırmıştır. Çalışmamız doğrultusunda yeterince bilinmeyen yapı literatüre kazandırılmış olacak, diğer yapılacak çalışmalara kaynaklık etmesi açısından değerlendirilebilecektir.

KAYNAKÇA

Aycan, İ. (2000). Geçmişten Günümüze Tarih Boyunca Gerede. *GeçmiştenGünümüze Gerede Sempozyumu (20 -21 Kasım 1999)*. Ankara: Gerede Belediyesi Yayınları

İdil, V. (1997). Gerede (Antik Krateia) Hakkında Rapor. Gerede Kültür,*Kalkınma ve Dayanışma Derneği Bülteni*. 2 (2).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. 204/519 – 1562 Şeyh Halil Efendi Zaviyesi Vakfı.

URL-1.<https://earth.google.com/web/@40.79842769,32.19476474,1328.12504577a,1279.8398725d,35y,5.84715493h,24.1648185t,0r>